

Antonín, Robert

Správa polského území za vlády posledních Přemyslovců

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
2001, vol. 50, iss. C48, pp. [17]-36

ISBN 80-210-3085-2

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102010>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ROBERT ANTONÍN

SPRÁVA POLSKÉHO ÚZEMÍ ZA VLÁDY POSLEDNÍCH PŘEMYSLOVCŮ¹

V posledním desetiletí 13. století prožíval český stát období neobvyklého hospodářského i sociálního rozmachu. Tomu odpovídala i expanzivní politika předposledního Přemyslovce na českém trůně Václava II. Mocenská expanze českého vládce, zpočátku podporovaná jeho tchánem Rudolfem Habsburským (†1291), vedla severovýchodním směrem – vůči dosud rozdrobenému Polsku. Již v roce 1289 uznal Václavovu lenní svrchovanost slezský kníže Kazimír Bytomský.² Následovala vojenská dohoda s dalšími slezskými Piastovci Bolkem Opolským a Měškem Těšínským.³ Mezi lety 1291–1292 obsadil Václav II.

¹ Předkládaná studie vznikala jako jedna z podkapitol mé bakalářské práce *Polská korunovace Václava II*, Brno 2000, jejíhož vedení se ujal Mgr. Libor Jan, PhD. Rád bych mu touto cestou poděkoval za cenné rady a připomínky, bez kterých bych se s tak složitým tématem jen stěží potýkal.

² Viz E m l e r, J.: *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (=RBM) II. Praha 1882, s. 628–639, č. 1466. Stalo se tak v Praze. Nebyl to jediný ziskný politický krok českého krále směrem ke slezským Piastovcům. Téhož roku 23. srpna převedl Václav město Schöneberg v hradecké provincii a jeho okolí Boleslavu Svidnickému, viz RBM II, s. 638–639, č. 1478. Obecně o využívání lenního institutu jako nástroje politiky Přemyslovců viz K a v k a, F.: *Západoevropský lenní institut jako nástroj vnitřní královské politiky za posledních přemyslovců a za Jana Lucemburského*. ČČH 88, s. 225–249.

³ Vlastní smlouva viz RBM II, č. 1530, s. 658–659, listina tištěna též in F i e d l e r, J.: *Böhmens Herrschaft in Polen*. Archiv f. Kunde österr. Geschichtsquellen XIV, 1855, s. 173–174. Tato smlouva byla považována za doklad lenního holdu slezských knížat českému králi. Jako první vyjádřil své pochybnosti o lenní povaze dokumentu polský historik O. Balzer, viz B a l z e r, O.: *Królestwo Polskie 1295–1370 II*. Lwów 1919–1920, s. 11–14, kde sice poukazuje, že tato dohoda není uzavírána mezi rovnocennými partnery (opolští vystupují jako *servicii domini regis* apod.), a obsahově se částečně kryje s listinami vystavovanými v dané době pro podepření lenního holdu, avšak zdůrazňuje váhu, kterou účastníci dohody kladou na vzájemnou pomoc ve zbrani proti společným nepřátelům. Navíc odkazuje na *Zbraslavskou kroniku*. Fontes rerum Bohemicarum (= FRB) IV. s. 53–54, která připomíná lenní hold opolských až při příležitosti Václavova tažení proti Lokýtkovi roku 1292. Až zde jde podle autora o plnohodnotný lenní hold. Zcela proti lennímu charakteru smlouvy vystupuje B a r c i a k, A.: *Czechy a ziemie południowej Polski w XIII oraz*

v průběhu dvou válečných tažení knížectví krakovské⁴ a sandoměřské,⁵ načež se mu opětně poddal nejen Kazimír Bytomský, ale i jmenovaná knížata Bolek a Měšek.⁶

Tak Václav II. získal nejen slezské spojence, ale i důležitou oblast Malopolska se sídelním Krakovem, která mu měla dopomoci k zisku polské královské koruny. Tu mu nasadil v hnězdenském chrámě tamní arcibiskup Jakub Świnka v roce 1300.⁷ Český král získal kontrolu nad rozsáhlým polským územím. Svou moc prosadil ve Velkopolsku, na Pomoří Gdaňském, Lenčici, Sieradzi a Kujavách Breštských. Oproti tomu Kujavy Inovroclavské a Dobříňsko zůstaly pod svrchovaností tamních piastovských úředníků, stejně jako celé území Mazovska. Cílem této studie však není popis soubojů rozšiřující moc českého krále. Namísto toho se pokusme zaměřit na systém správy nabytých polských území.

w początkach XIV wieku. Katowice 1992, s. 15. Podobně i W l o d a r s k i , B.: *Polska a Czechy w 2. poł. 13. i pocz. 14. w. (1250–1306).* Archiwum Tow. Nauk. VII. Lvov 1931, s. 121, bere zmíněnou listinu pouze jako dohodu o vzájemné vojenské pomoci. Hornoslezská knížata nebyla však jedinými spojenci českého krále v jeho polské politice. Připomeňme např. Jindřicha z Woschowa, purkrabího skalského a dalších pevných míst na Krakovsku, jenž uznal nároky Václava II. na Krakov, za což byl odměněn ročními důchody ve výši 300 hřiven stříbra, viz RBM II, s. 659–660, č. 1531, tištěno též F i e d l e r , J.: *Böhmens*, s. 176–177. Snad ještě větší význam mělo pro Václava spolenectví s Boleslavem II. Mazovským, za nějž provdal svou sestru Kunhutu, viz P a c u s k i , K.: *Mazowsze wobec walk o władze w Polsce na przelomie XIII/XIV w.* KH 85, 1978, s. 593–594.

4 České vojsko pod vedením bamberského biskupa Arnolda obsadilo Krakov po jednání Václava II. s Přemyslem II. Velkopolským o postoupení této země. Jednání datujeme mezi 23. březnem 1291 a 10. dubnem téhož roku, kdy Václav poprvé, alespoň podle dostupných listin, užívá titul „*rex Bohemie, dux Cracovie et Sandomerie marchioque Moravie*“. Viz RBM II, s. 663, č. 1539. K 23. březnu se však ještě jako kníže Krakovský a Sandoměřský netituluje, viz RBM II, s. 663, č. 1538. O tom, že se Přemysl Malopolska ve prospěch Václava v roce 1291 bez bojů vzdal, nás informují polské analý, viz *Rocznik Traski.* Monumenta Poloniae Historica (= MPH) II. Lvov – Krakov 1872–1893, s. 852; *Rocznik Malopolski.* MPH III, s. 184; *Rocznik Sedziwoja.* MPH II, s. 879.

5 Česká hotovost se zastavila na hranicích se Sandoměřskem hájených Vladislavem Lokýtkem. Teprve jeho bylo třeba zdolat brannou mocí. Do čela vojenské výpravy se v srpnu 1292 postavil sám český král Václav II., jenž na ní byl Otou Braniborským pasován na rytíře, viz *Zbraslavská kronika.* FRB IV, s. 54. Celá akce byla úspěšně završena 9. října téhož roku, kdy byly pod Sieradzí vystaveny tři listiny dokládající nejen porážku Lokýtky, ale i jeho zřeknutí se nároku na Krakovsko a Sandoměřsko a navíc složení lenního holdu do rukou Václava II., viz RBM II, s. 648, č. 1590; též F i e d l e r , J.: *Böhmens*, s. 174–176.

6 Mělo k tomu dojít právě při příležitosti oslav rytířského pasování českého krále, viz *Zbraslavská kronika.* FRB IV, s. 53–54. Jak však domýšlí B a l z e r , O.: *Królewstwo II*, s. 12–14, nebyla lenní přísaha složena Václavu jako českému králi, ale jako krakovskému knížeti. Srovnej též W l o d a r s k i , B.: *Polska*, s. 129.

7 K problematice Václavovy polské korunovace a jeho nároků na polský trůn srovnej mou netištěnou bakalářskou práci *Polská korunovace Václava II.* FF MU, Brno 2000.

I. Starosta krakovský a sandoměřský

Po zisku malopolských území zavedl pro jejich správu Václav II. úřad starosty, v pramenech označovaný latinským termínem „*capitaneus*“.⁸ První známou osobou v úřadě krakovského starosty je výše uvedený Piastovec Bolek Opolský – Václavův leník. Ten vystupuje mezi svědky na blíže nedatované listině, zařazené editory k roku 1292, jako „...*Boleslai Dei gracia ducis Opoleinsis capitaneatum Cracouiensem tenentis*, ...“.⁹ Dokument je známý pouze z opisu Jana Długosze, jenž jej datuje rokem 1222.¹⁰ Na místě svědků vystupuje přitom vedle Bolka Opolského i „*Johanes episcopus Cracouiensis*“. V roce 1292 se však na krakovském biskupském stolci vystřídali Pavel a Prokop.¹¹ Jan Muskata, jediný Jan s titulem biskupa krakovského a zároveň současník Zegoty a Bolka, dosáhl biskupského úřadu až v roce 1295.¹² Tou dobou však kastelánem nebyl Zegota¹³ a starostou Bolek.¹⁴ Editor tedy logicky usoudil, že Długosz zaměnil jména biskupů Prokopa a Jana a listinu zařadil do roku 1292. Znamenalo by to, že Bolek Opolský byl nejspíše v roce 1292 jmenován krakovským starostou. Mohlo k tomu dojít již po obsazení Krakova 1291.

Vedle toho vystoupila skupina novějších autorů, podle kterých nepřipadá listina do roku 1292, ale 1302.¹⁵ Bolek Opolský byl stále jedním ze stoupců Václava II., podobně jako Jan Muskata, kterému česká politika dopomohla ke krakovskému biskupskému úřadu již v roce 1295. Problém je se Zegotou. Ten není tou dobou doložen v úřadě kastelána. Projdeme-li dostupné vydané prameny z let 1293–1302, nalezneme zde Zegotu pouze dvakrát. Poprvé vydává jako palatin krakovský listinu 27. března 1296.¹⁶ V druhém případě svědčí na listině Voka z Kravař z 21. března 1300, kde je jmenován jako „...*comes Zegota Cracouiensis*“.¹⁷ Právě s touto listinou operují autoři, kteří datují dokument doklá-

⁸ Zřizování podobných úřadů mělo tradici v rakouské politice Přemysla Otakara II, kde se však nepřekládá termín „*capitaneus*“ jako starosta, ale jako hejtmán.

⁹ Viz *Kodeks Dyplomatyczny Malopolski* (= KDMP) II. Kraków 1876, s. 185–187, č. 520.

¹⁰ Srovnej tamtéž v editorské poznámce k listině.

¹¹ Pavel vydává jako krakovský biskup ještě k 6. květnu 1292, viz *Kodeks dyplomaticzny katedry krakowskiej* I (= KDKK). Kraków 1874, s. 132, č. 96. Jak však dokládají malopolské anály, umírá ještě téhož roku a na jeho místo dosedá Prokop, viz *Rocznik Malopolski*. MPH III, s. 184; *Rocznik Traski*. MPH II, s. 852; *Rocznik Sędziwoja*. MPH II, s. 879.

¹² Spravují nás o tom opět malopolské anály *Rocznik Malopolski*. MPH III, s. 184; *Rocznik Traski*. MPH II, s. 852; *Rocznik Sędziwoja*. MPH II, s. 879.

¹³ Už od roku 1293 tento úřad zastával Warcislaw z Chrzelowa viz Mitkowski, J.: *Początki klasztoru cystersów w Sulejowie*. Poznań 1949, s. 334.

¹⁴ V roce 1295 jím byl prokazatelně Mikuláš Opavský viz KDKK I, s. 136, č. 100.

¹⁵ Kurtyka, J. – Nowakowski, T. – Sikora, F. – Sochacka, A. – Wojciechowski, P. – Wyrozumska, B.: *Urzednicy Malopolscy XII–XV wieku* (= *Urzednicy Malopol*). Wrocław-Warszawa-Kraków 1990, s. 286–287.

¹⁶ Viz KDMP II, s. 201, č. 533.

¹⁷ Viz KDMP II, s. 204–205, č. 538.

dající Bolka v úřadu krakovského starosty rokem 1302. Titul „comes Zegota Cracoviensis“ podle nich nahrazuje titul „castellanus Cracoviensis“. Vedle toho stejní autoři zcela přehlížejí, že hned za Zegotou stojí ve Vokově listině na místě svědka „Prandota comes Sandomiriensis“,¹⁸ Proč tedy nepovažovat podobně i Prandotu za sandoměřského kastelána? Vždyť naposled je jako „castellanus Sandomirie“ doložen Mikuláš, syn Gniewomira, listinou z 27. března 1296.¹⁹ Není přitom bez zajímavosti, že dokument z roku 1296, na němž vystupuje Mikuláš, syn Gniewomira, nechal vystavit právě Zegota jako palatin krakovský společně s Warcislavem, tou dobou krakovským kastelánem.²⁰ Dá se přitom předpokládat, že Warcislav zůstal v úřadě krakovského kastelána až do konce české vlády v Krakově.²¹ Obdobně mohl v úřadě palatina krakovského setrvat i Zegota.

Titul „comes Zegota Cracoviensis“ tak může odkazovat na Zegotovu hodnost krakovského palatina, neboť, jak ukazují soudobé listiny z celého území Polska, bylo užití titulu *comes* spojováno nejen s úřadem kastelánů, ale i sudích, palatinů, podkomořích, číšníků, stolníků...²² Připisovat obsazení krakovského starostenského úřadu Bolkem Opolským k roku 1302 se tak ukazuje jako liché. Argumentem pro rok 1292 může být i opomenutí Sandoměřska v Bolkově titulatuře, neboť se dá jen stěží předpokládat, že by opolský kníže neovládal v roce 1302 i Sandoměř. Při této příležitosti nesmíme zapomenout na roli, kterou sehrál Bo-

18 Viz tamtéž.

19 Viz KDMP II, s. 201, č. 533.

20 Jde zřejmě o Warcislava sudího krakovského z listin knížete Přemysla II. vydaných k 12. září 1290, viz KDKK, s. 128–130, č. 92 a 93.

21 Vzápětí po proniknutí Lokýtky do Malopolska se však objevuje na jeho straně. Zřejmě je to on, kdo vystupuje mezi svědky Lokýtkovy listiny z 1. února 1305, tištěno in: D a b r o w s k i, J.: *Z czasów Lokietka*. RAU, t. LIX. Kraków 1916, s. 308.

22 Již v listině vydané krakovským knížetem Boleslavem Stydlivým v roce 1279 stojí: „*comite Sulcone pincerna Cracouiensi, comite Laurencio camerario domine ducisse, comite Wirchoslao dapifero Cracouiensi, comite Nicolao tezaulario Cracouiensi, comite Goluchone danny ...*“ viz *Zbiór dokumentów malopolskich* (= Zbiór dok. malop.) II. Wrocław 1962–1975, s. 12, č. 6. Na listině krakovské kněžny Kunhuty z roku 1280 svědčí mimo jiné: „... *comes Segota palatinus Cracoviensis ...*“ viz Zbiór dok. malop. II, s. 13, č. 7. Listinu tynieckého opata Tomáše z roku 1283 doplňuje, vedle vislického a kastelána Sulka a krakovského kancléře Prokopa, také svědectví: „... *comite Zegotha palatino Cracouiensi, ..., comite Othone pincerna sandomiriensi, comite Woyslao succamerario Cracouiensi, comite Wyrchoslao dapifero Cracouiensi.*“ viz Zbiór dok. malop. IV, č. 882. Posuneme-li se o několik let dál, vidíme, že podobných titulů užívali i svědci listin krakovského, sandoměřského a sieradského knížete Leška Černého. Tak vystupuje na listině z 3. dubna 1288 mezi svědky „*comes Petrus Palatinus Cracouiensis, Comes Laurentius iudex Cracouiensis, Comes Nicolaus subcamerarius, Comes Nicolaus thesarius Cracouiensis...*“ Viz *Kodeks dyplomatyczny Polski* (= KDMP) III. Warszawa 1858, s. 153–155, č. 66. V privilegii Přemysla II. krakovské církvi a velmožům z roku 1290 mezi svědky jako comes nejen samotný kastelán Zegota, ale uvádí se i „... *comite Nicolao Palatino Cracouiensi, a comite Nicolao palatino Kalysysiensi.*“ Viz KDKK, s. 129, č. 93. Ve výčtu takového nakládání s termínem *comes* v titulatuře polských teritoriálních úředníků bychom mohli pokračovat dál po celé období české vlády v Polsku.

lek Opolský při zisku Krakova pro českou korunu. Bylo by logické, aby jej Václav pověřil správou této země bezprostředně po poskytnutí pomoci.

Otázkou zůstává, kdy k tomu došlo. Podle titulu *capitaneus Cracovie* by se zdálo, že Václav uvedl Bolka do úřadu starosty ještě před vytlačení Lokýtky ze Sandoměře na podzim 1292. Proti tomu mluví fakt, že se Bolek jako starosta v letech 1291 a 1292 netituluje. Uvedme příklad tří listin vydaných bezprostředně po porážce Lokýtky v Sieradzi dne 9. a 13. října.²³ Pokud byl Bolek pověřen vykonáváním úřadu až v roce 1292, stalo se tak zřejmě až na zpáteční cestě Václava II. přes Krakov²⁴ do Čech. Tato verze se mi zdá přes všechna pro a proti přijatelná. Kdy byl opolský Piastovec z Krakova odvolán, nevíme.

K 1. srpnu 1294 se jako „*capitaneus Cracovie et Sandomirie*“ tituluje Tas z Vizmburka.²⁵ Vzhledem k tomu, že Václav II. pobýval na konci roku 1293 a počátkem roku 1294 v Krakově,²⁶ dá se předpokládat, že Tas byl do úřadu jmenován právě v této době. Ve srovnání s Bolkem, který je titulován jako *capitaneus Cracovie*, obsahovala Tasova titulatura i Sandoměř. Jinými slovy Tas byl již starostou celého Malopolska, zatímco opolský kníže byl starostou v roce 1292, kdy nebyla otázka správy čerstvě nabytého Sandoměřska dosud dořešena. Všichni ostatní malopolští starostové doložení mezi lety 1294–1304 užívají titul *capitaneus Cracovie et Sandomirie*. Výjimkou je Mikuláš Opavský v roce 1295. K němu se však ještě vrátím.

Někdy koncem roku 1294 je Tas z Vizmburka z úřadu zřejmě odvolán. Na jeho místo nastupuje Hynek z Dubé, významný český pán, který se mezi českou šlechtou zviditelnil již v období tzv. „zlých let“ po smrti Přemysla Otakara II.²⁷

23 Jde o listinu vydanou 9. října 1292 Jakubem Świnkou, viz RBM II, s. 684, č. 1590, dále pak Vladislavem Lokýtkem dne 13. října 1292, viz tamtéž, č. 1591 vláda, a následně opět Jakubem, taktéž z 13. října, viz tamtéž, s. 685, č. 1592. Boleslav zde vystupuje pouze jako „*Opuliensis dux*“.

24 Pobyt Václava v Krakově dokládají jím vydané listiny z listopadových dnů toho roku viz KDMP I, s. 141, č. 121; KDMP II, s. 127–129, č. 521 a 522; KDP III, s. 155–158, č. 67.

25 Viz KDMP II, s. 195, č. 526. Tas z Vizmburka, český pán erbu třmene, jmenovaný podle svého hradu stojícího v severovýchodních Čechách u Úpice, se v pramenech objevuje jako svědek listiny Václava II. pro knížete Bolka Opolského z 23. 8. 1289, viz RBM II, s. 638–639, č. 1478. Vedle toho jej zmiňuje i Dalimil, který jej chválí jako účastníka protiněmeckých akcí české šlechty za „zlých let“ po smrti Přemysla Otakara II, viz *Rýmovaná kronika česká*. FRB III, s. 197. Vedle Dalimila si Tasa povšiml i zbraslavský kronikář Petr Žitavský, v jehož kronice vystupuje „*Thasso de Wissenburg, regni Boemie camerarius*“ jako bohatý, leč chamtivý pán, utiskující nižší lid, což jej nakonec stálo v roce 1304 život, když jej Jan zvaný Vlk, jeden z příslušníků nižší šlechty, jemuž neprávem odebral menší majetek, ubodl přímo před zraky krále Václava II. u kostela sv. Klimenta v Praze, viz *Zbraslavská kronika*. FRB IV, s. 87. O samotném Tasově rodě viz Š i m á k, V. J.: *Počátky erbu Třmene*. Časop. rodopis. spol. IV, č. 1, Praha 1933, s. 1–9, 65–74.

26 Srovnaj W l o d a r s k i, B.: *Polska*, s. 132–133.

27 Při této příležitosti uvedme kouzelnou charakteristiku Hynka z Dubé z pera tak řečeného Dalimila, viz FRB III, s. 198, který praví:
... pan Hynek slovutný rytíř, vojensky/ ciuzemcě podstúpichu/ tu jich mnoho velmi zbi-
chu./ Pan Hynek z Dubé také rány dáváše./ ot jeho rázov jako hrom hřmáše./ Mlatem ně-
mecké helmy kováše./ z nichž světlý oheň prcháše./ Bez přestaně vždy křičieše./ „Vrhněte

Hynek je známý z dřívějších dob jako nejvyšší královský stolník,²⁸ dále též nejvyšší komorník²⁹ a domažlický purkrabí.³⁰ Není bez zajímavosti, že spolehlivost, s jakou zastával Hynek své úřady, jej na sklonku vlády Václava II. vynesla až na místo nejvyššího purkrabí pražského. Ten si udržel i za vlády Václavových nástupců.³¹ O jeho činnosti v Krakově se dozvídáme prostřednictvím záznamů procesu hnězdenského arcibiskupa Jakuba Sviniky s biskupem Janem Muskatou. Jana měl Hynek jako zástupce českého krále prosadit s vynaložením značného nátlaku na krakovskou kapitulou, jež se postavila proti kandidatuře zastávce českých pořádků v zemi, na biskupský stolec.³² V úřadě malopolského starosty však nemáme Hynka doloženého v žádné listině. Vzhledem k tomu se dá soudit, že pán z Dubé, králův oblíbenec, byl do čela malopolské správy dosazen zejména jako politik mající zkušenosti s řešením podobných problémů a setrval v úřadě pouze do nástupu Mikuláše Opavského.

Na tomto místě je třeba si položit otázku, proč Václav nepověřil prosazením svého kandidáta na uprázdněný krakovský biskupský stolec právě svého nevlastního bratra, o jehož politických zkušenostech nelze pochybovat. Chceme-li tuto otázku zodpovědět, je třeba si uvědomit, že vztahy mezi Václavem II. a Mikulášem Opavským nebyly vždy ideální. Jádrem sporu mezi nevlastními bratry byla otázka jejich vzájemných práv k úřednímu Opavsku. To, že Václav Opavsko obsadil vzápětí po Mikulášovu odchodu do Krakova, svědčí o mnohém.³³ Nepověřil snad Václav bratra správou Malopolska právě proto, aby si uvolnil cestu k přímému ovládnutí Opavska? Tím, že prosadil do čela krakovské-

se na ně, hrdiny spěše!"/ Jeho hrdinstvem Čechy vychozováchu, / jemu všiu chválu vzdáváchu./ "Kdež se Čechy s Němci potkáchu/ mezi sobú Němci vtzázáchu:/ „Vidíte-li z Dubé pana Hynka?/ Proti jeho ranám jsú naši helmové jako dýnka."

28 Jako stolník království Českého vystupuje Hynek v listinách mezi lety 1276–1278, viz RBM II, s. 421, č. 1005; tamtéž, s. 447, č. 1068; tamtéž, s. 441 č. 1073; tamtéž, s. 461, č. 1092; tamtéž, s. 470–471, č. 1111; tamtéž, s. 507, č. 1180; tamtéž, s. 548, č. 1275; tamtéž, s. 565, č. 1311; tamtéž, s. 569, č. 1316; tamtéž, s. 570, č. 1317; tamtéž, s. 586, č. 1358; tamtéž, s. 617, č. 1430. Mezi lety 1289–1290 se vyskytuje v listinách převážně jako svědek bez úřadu viz RBM II, s. 628–630, č. 1466; tamtéž, s. 631–633, č. 1467; tamtéž, s. 636–637, č. 1474; tamtéž, s. 643, č. 1492; tamtéž, s. 658, č. 157.

29 Jako „*camerarius regni Bohemie*," vystupuje od roku 1291–1295, viz RBM II, s. 1195–1196, č. 2743; tamtéž, s. 701, č. 1634; tamtéž, s. 727, č. 1692.

30 Vyplývá to ze dvou listin z roku 1295. V první, blíže nedatované, vystupuje „*Hynco dictus de Duba, purcravius in Domazilicz*," viz RBM II, s. 719, č. 1674, ve druhé z 23. května vystupuje jako „*Hynco de Duba purgravius de Tust*," viz tamtéž, s. 725, č. 1687. Jako purkrabí domažlický svědčí Hynek i při slavnostním slibu krakovského biskupa Prokopa Václavu II. ze dne 20. června 1294, viz RBM II, s. 708, č. 1563.

31 Hynek vystupuje jako nejvyšší purkrabí pražský mezi lety 1303–1309 viz RBM II, s. 1209, č. 2768; tamtéž, s. 859–861, č. 1993; tamtéž, s. 877, č. 2026; tamtéž, s. 900, č. 2085; tamtéž, s. 913, č. 2120, tamtéž, s. 951, č. 2189.

32 Viz *Monumenta Poloniae Vaticana III*. Kraków 1914, s. 83–86, č. 121.

33 Ke sporu mezi Václavem II. a Mikulášem Opavským srovnej J a n , L .: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno 2000, s. 98–103. K osobě Mikuláše Opavského viz W i h o d a , M.: *Mikuláš Opavský mezi Přemyslovci a Habsburky*. ČCH 99, 2001 s. 209–229.

ho biskupství za pomoci Hynka z Dubé svého straníka Jana Muskatu,³⁴ připravil si český král zároveň půdu pro svůj druhý tah – obsazení malopolského starostenského úřadu Mikulášem, který zajisté musel v nejistém polském prostředí s Janem úzce spolupracovat. Václav se zbavil bratrova vlivu na Opavsku a zároveň Mikuláše jasně odkázal do role svého zmocněnce, nikoli již spolupodílníka na vládě! To, že si odstrčený Přemyslovec ve své titulatuře i nadále klade nárok na opavský knížecí stolec, lze chápat jako jeden z projevů vysokého sebevědomí staršího z bratrů.³⁵

Mikuláš Opavský vydal první a zároveň jedinou známou listinu jako *dux Opauiensis, capitaneus Cracoviensis* 29. března. 1295.³⁶ Dlužno říci, že tato listina je na celých pět let posledním dokladem o obsazení Malopolského starostenského úřadu. O Sandoměři přitom nepadlo v Mikulášově titulatuře ani slovo. Originál dokumentu se však nedochoval, a proto můžeme přijmout názor, podle kterého bylo zkomolení Mikulášovy titulatury zaviněno nepřesným opisem.³⁷ Vzhledem k nedostatečné pramenné základně nám ostatně ani nic jiného nezbyvá. Neznáme žádného jiného starostu sandoměřského v té době. Nemáme ani doklad o tom, že by snad byla česká moc v Sandoměři otrřesena. Navíc v roce 1297 se Vladislav Lokýtek svých nároků na Malopolsko opětně vzdal ve prospěch Václava II.³⁸

Neznáme žádnou listinu z období 1295–1300, která by přímo dokládala Mikulášovo setrvání ve starostenském úřadě. Jeho aktivní působení v politice Václava II. k Vladislavovi Lokýtkovi v druhé polovině roku 1299 a jeho podíl na uzavření

34 O dobrých vztazích Jana Muskaty s českým králem svědčí i listina z 13. července 1294, v níž Václav přenechal krakovskému biskupu desetinu z celkového zisku krakovských solných dolů. Již zde vystupuje Jan Muskata, mimochodem společně s Hynkem z Dubé, jako svědek, viz KDKK, s. 133, č. 97; též RBM II, s. 1200, č. 2746. Podobně oba dosvědčují i slavnostní slib věrnosti krakovského biskupa Prokopa, viz RBM II, s. 708, č. 1653.

35 V souladu s tím se Mikuláš na Opavsku objevuje opět až po smrti Václava II, srovnej J a n , L.: *Vznik*, s. 102–103.

36 Viz KDKK I, s. 136–137, č. 112; též RBM II, s. 723, č. 1682.

37 Tak o tom již K u t r z e b a , S.: *Starostowie ich poczatki i rozwój do konca IV. Wieku*. Rozp. Akad. Umiej., wyd. hist.-fil., S. 2. t. 20, 1903, s. 6 a W l o d a r s k i , B.: *Polska*, s. 140.

38 Viz RBM II, s. 762, č. 1771; též F i e d l e r , J.: *Böhmen*, s. 186. Ve smlouvě Lokýtek uznává vyšší oprávněnost Václavova nároku na Krakovsko a Sandoměřsko, přičemž tento nárok uznává i pro Václavovy dědice. Odpovědi na otázku proč k této dohodě, která jako by opomíjela Lokýtkovo poddání se Václavovi z roku 1292, vlastně dochází, jsou různé. Z a t í m c o B a l z e r , O.: *Królestwo* II, s. 70 staví hypotézu o novém válečném stavu mezi českým králem a polským knížetem, Š u s t a , J.: *České dějiny* IV/1. Praha 1935, s. 558–559 se staví proti jakékoli možné konfrontaci. Toto své tvrzení podpírá domněnkou, že pokud by Lokýtek obnovil své nároky na malopolská knížectví, jistě by je zahrnul do titulatury. Pokud jsem měl možnost se seznámit s dostupnými polskými kronikami, nenalezl jsem žádnou zmínku o útoku Lokýtkových vojsk na Sandoměř či Krakov. Souhlasím v tomto s názorem Šusty, který říká, že polský kníže potřeboval peníze pro svou nákladnou vojenskou kampaň proti Slezanům. Václav, jakkoli zaměstnaný říšskou politikou, učinil drobný ústupek, když na Lokýtkovy požadavky neodpověděl listinou z roku 1290, avšak nakonec získal víc, neboť po roce 1297 získal Lokýtkův nárok na Malopolsko bez vojenského nátlaku.

dohody v Klance³⁹ však dává tušit, že byl na polské politice zainteresován i v roce 1299. Jako „*capitaneus Cracovie et Sandomiriae*“ se tituluje až 21. března 1300 další z českých pánů, Vok z Kravař.⁴⁰ Z listiny nelze vyčíst, jak dlouho se již tento zkušený moravský velmož,⁴¹ náležející na počátku osmdesátých let 13. století mezi pány blízké Mikuláši Opavskému,⁴² připomínaný k roku 1283 jako „*camerarius Oppauie*“,⁴³ na Krakovsku nacházel. Jelikož je však Mikuláš ve zmiňované dohodě z Klanky titulován čistě jako: „...*illustris Nicolaus, frater ipsius regis* (Václava II.)...“, zdá se, že Vok byl starostou v Malopolsku již v první polovině 1299.⁴⁴ Ani o něm nemáme, vyjma zmiňované listiny z 21. března 1300, žádnou další zprávu. Ačkoli se dá předpokládat, že se Václav II. zastavil na Malopolsku během své výpravy uspořádané na přelomu července a srpna 1300 za účelem zisku polské královské koruny,⁴⁵ nedochovala se z jeho pobytu žádná zpráva dokládající, že by nějakým způsobem zasáhl do malopolských poměrů. S jistotou můžeme tvrdit, že Vok z Kravař nebyl malopolským starostou k 24. březnu 1303.⁴⁶

Změna v obsazení malopolského starostenského úřadu je přímo doložena až k 14. červenci 1303, kdy vydává listinu jako „*capitaneus Cracoviae et Sandomiriae*“ Oldřich z Boskovic.⁴⁷ Dlužno však říci, že Oldřich ještě 29. září téhož ro-

39 Polský kníže se zavázal dostavit o nejbližších Vánocích do Prahy, a tam převzít všechny své země od Václava jako léno se všemi závazky z manství vyplývajícími vůči království českému. Pakliže by se Lokýtek v daném termínu do Prahy nedostavil, ztrácí podle dohody veškeré své údíly na úkor českého krále. To vše za pouhé čtyři tisíce hřiven a osmileté důchody z župy Olkušské. Mikuláš zde vystupuje společně s Lokýtkovým poradcem Leškem jako prostředník, viz RBM II, s. 790–792, č. 1843; KDW II, s. 178–180, č. 818; též Fiedler, J.: *Böhmens*, s. 183–185.

40 Viz KDM II, s. 204–205, č. 538.

41 Vok, syn Drslava, je poprvé v listinách doložen již v roce 1263, viz RBM II, s. 163, č. 424. Dále pak mezi lety 1269–1280, kdy je zmiňován i s přídomkem „z Kravař“, viz tamtéž, s. 261–262, č. 672; s. 360–361, č. 883; s. 412–413, č. 897; s. 525, č. 1211.

42 Poprvé vystupuje mezi svědky Mikulášovy listiny z 14.9. 1281, viz RBM II, s. 542, č. 1258. Ve stejné funkci se s Vokem setkáváme i nadále, viz tamtéž, s. 846, č. 127; s. 550–551, č. 1282; s. 551, č. 1281.

43 Viz RBM II, s. 555–556, č. 129; srovnej též Jan, L.: *Vznik*, s. 95.

44 Na základě listiny z 24. března 1303, kde Vok vystupuje jako svědek společně s pražským biskupem Janem, Petrem z Aspeltu a pány Hynkem z Dubé, Dobešem z Bechyně a Benešem z Vartenberka, se dá předpokládat, že si na základě svého působení v Polsku tento moravský šlechtic, vystupující kdysi v okolí Mikuláše Opavského, udělal dobré jméno u Václavova dvora, viz RBM II, s. 1209, č. 2768.

45 O účasti malopolského rytířstva na výpravě podávají svědectví malopolské anály, jmenovitě *Rocznik Traski* a *Rocznik Sedziwoja*, jenž se ve své zprávě o roce 1300 téměř shodují. *Rocznik Traski*. MPH II, s. 853: „... *rex Bohemie intrat Poloniam et obtinet totam. Et Rutheni terram Sandomiriensem intrat et Nova-civitatem spoliat et comburunt et multa mala in tota terra fecerunt, militibus existentibus in bello cum rege Bohemie.*“ *Rocznik Sedziwoja*. MPH II, s. 879: „... *rex Bohemie Wenceslaus secundus intrat Poloniam et obtinet totam. Et Rutheni terram Sandomiriensem intrat, fratres Minores in Nova-civitatem spoliat et comburunt et multa mala in tota terra fecerunt, militibus existentibus in expedicioneo cum rege Bohemie.*“

46 Viz výše citovaná listina RBM II, s. 1209, č. 2768.

47 Viz KDKK I, s. 145–146, č. 112; též RBM II, s. 1210, č. 2769. Oldřich se vyskytuje již

ku vystupuje jako starosta velkopolský – „*capitaneus regni Polonie*“.⁴⁸ K tomu se ještě vrátíme. Podstatné v tuto chvíli je, že od podzimu 1303 až do 23. února 1305 neznáme nikoho, kdo by v listinách užíval titul krakovského a sandoměřského starosty. Na tomto místě se však můžeme vrátit k procesu Jakuba Svinky s Janem Muskatou, ve kterém sám Jakub obviňuje Muskatu ze zastávání starostenského úřadu za české správy, když říká: „...*quod eo tempore, quo terram Cracoviensem nomine regis Bohemie in temporalibus regeret seu capitaneatus officio fungeretur ibidem, multi de eius mandato sententiam sanguinis et mortis supplicium subierunt ...*“⁴⁹ Na základě tohoto svědectví jsme tedy spraveni o tom, že Jan Muskata zastával po určité době úřad krakovského starosty. Není vyloučeno, že se tak stalo právě v září 1303 a trvalo do jara 1304, neboť 16. května toho roku vystupuje Jan Muskata pouze jako krakovský biskup.⁵⁰ To by znamenalo, že někdejší Václavem povoláný reformátor českého mincovnictví Rinieri z Florencie,⁵¹ vydávající 23. února 1305 listinu jako „*capitaneus Cracouie*“,⁵² byl krakovským starostou již v roce 1304. Nemohlo k tomu však dojít před 23. květnem, kdy Václav II. vyňal Rinieriho i s jeho společností z povinností vyplývajících každému cizímu kupci z privilegia pro obě pražská města, neboť v této listině není Rinieri jako starosta titulován.⁵³

Nepřekvapí nás přitom, že Rinieri neuzívá v titulatuře i Sandoměřsko. To, jak se zdá, ovládal od roku 1304 opět Lokýtek, který využil těžké situace, do níž se Václav II. dostal po pádu přemyslovské vlády v Uhrách a následném tažení Albrechta Habsburského ke Kutné Hoře. Avšak ani Florentin nesetrval v úřadě krakovského starosty dlouho. Již 25. dubna vystupuje v listině krále Václava II. pouze jako „*Reynherius de Florentia*“.⁵⁴

Jeho nástupce neznáme. Na základě znalosti procesu Jakuba Svinky s Muskatou však můžeme předpokládat, že se jím stal (snad již podruhé) krakovský biskup. Jakub Svinka v procesu neuvádí žádné datum, kdy měl Jan vykonávat úřad starosty. Navíc škodami, které Muskata podle Svinky jako „*capitaneus*“ způsobil, bylo postiženo pouze Krakovsko. To by mohlo napovědět ledacos o rozsahu jeho pravomocí, neboť jak bylo uvedeno výše, Sandoměř ovládl v roce

v dřívějších listinách z 30. 9. 1297 viz RBM II, s. 759–760, č. 1766 a z listiny vydané roku 1298 blíže nedatované viz tamtéž, s. 784, č. 1828. Ani v jedné není nositelem žádného ze známých úřadů.

48 Viz *Pommerellisches Urkundenbuch* (= Pomm. UB.). Gdaňsk 1882, č. 620.

49 Viz *Monumenta Poloniae Vaticana III*. Kraków 1914, s. 83–86, č. 121.

50 Viz KDMP I, č. 134.

51 O povolání tří italských odborníků, Rinieriho, Aparda a Cynona Lombardského nás zpravuje Zbraslavská kronika, viz FRB IV, s. 80. Italové se v Čechách brzy zabydleli. Rinieri, který byl zřejmě vůdcem celé skupiny, zakoupil 2. dubna roku 1300 dům Brně se dvěma mlýny a valchou na řece Svitavě a nadto ještě jeden mlýn před městskými branami, viz RBM, s. 1206, č. 2760; s. 808–809, č. 1880. Apardo pak vystupuje vedle krakovského starosty Rinieriho jako „*camerarius regni Bohemie*,“ tedy český podkomoří, viz RBM II, s. 875, č. 2019.

52 Viz RBM II, s. 875, č. 2019.

53 Viz RBM II, s. 868–869, č. 2005.

54 Viz RBM, s. 877–878, č. 2028.

1304 Lokýtek. Na základě těchto argumentů (aniž bychom přitom zcela zavrhlí předchozí úvahy kladoucí starostování Jana Muskaty někde mezi lety 1303–1305) lze Muskatovo působení v úřadě krakovského starosty zasadit do roku 1306.⁵⁵

II. Starostové na území Velkopolska

Jak již bylo řečeno, český král Václav II. si v roce 1300 podmanil značnou část území Piastovců a někdy v druhé polovině toho roku se nechal v Hnězdně ozdobil polskou královskou korunou. Z jeho působení v Polsku se nám nezachoval jediný dokument, nic z toho, co by se dalo očekávat: potvrzení a rozšíření privilegií městům, šlechtě, klášterům, popřípadě samotnému arcibiskupu Jakubu Svinkovi, který Václava korunoval. Stručně řečeno, naše poznání o působení krále na území Polska se opírá o několik kronikářských zápisů, zejména o takřka dobovou Zbraslavskou kroniku a o pozdní kompilaci Jana Długosze.

Právě Zbraslavská kronika nás zpravuje o tom, že Václav jmenoval svým hejtmanem v Polsku Hynka z Dubé.⁵⁶ Polskem kronikář jen stěží myslel celé dobyté území. Malopolsko tou dobou spravoval z pověření krále zřejmě stále Vok z Kravař a o Pomořany se postaral řád německých rytířů ve spolupráci s velmožským rodem Swenců – o tom však později. Pojem „*Polonie*“ prošel v dějinách řadou změn. Na počátku 14. století jím kronikáři označovali nejen celou oblast historického piastovského Polska, ale i centrální část – tzv. Velkopolsko (*Maioris Polonia*) – tedy Kališsko a Poznaňsko s arcibiskupským Hnězdnem.⁵⁷ Právě tuto oblast měl zřejmě zbraslavský kronikář na mysli. Můžeme to doložit na základě znalosti kroniky Jana Długosze. Zde je jasně uvedeno: „...*et Hinko de Duba baroni Maioris Polonie committit capitaneatum*“.⁵⁸ Długosz se sice často ve svých kompilacích dopouštěl nepřesností, záměn dat a osob – jako ostatně každý z pozdně středověkých kronikářů – avšak pokud přistoupíme pro tuto chvíli na jeho tvrzení, jmenoval Václav Hynka z Dubé starostou na území Velkopolska. Kdy k tomu však došlo?

Zde jsme postaveni opět před složitou otázkou, neboť Hynek z Dubé není v úřadu velkopolského starosty doložen v žádné listině. Podle jedné verze se tak stalo po návratu Václava II do Čech. První známou listinu po svém návratu vydává v Praze 6. ledna 1301.⁵⁹ Z Polska tedy zřejmě odjel na sklonku roku 1300. Jak však v tomto případě vysvětlit, že již k 27. lednu 1301 je doložen jako „*capitaneus regni Polonie*“ Oldřich z Boskovic?⁶⁰ Pak by si Hynek z Dubé nestihl

55 Viz *Urzednici Malopol*, s. 286.

56 Viz *Zbraslavská kronika*. FRB IV, s. 82.

57 Podrobněji o tom B a l z e r , O.: *Polonia, Poloni, gens Polonica w swietle źródel drugiej polowiny wieku XIII*. Lwów 1916.

58 Viz *Jana Długosza roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa polskiego* (= Długosz). Ks. 9, Warszawa 1974, s. 13.

59 Viz RBM II, s. 804–806, č. 1872.

60 Viz *Kodeks dyplomaticzny Wielkopolski* (= KDW) II. Poznaň 1878, s. 194, č. 835.

úřad starosty ani pomyslně osahat. Podobně však i Oldřich z Boskovic musel být vzápětí nahrazen královým nevlastním bratrem a někdejšími krakovským starostou Mikulášem Opavským, který vydává listinu jako *dux Opavie et capitaneus regni Polonie* již 8. května toho roku.⁶¹ Byla situace ve Velkopolsku natolik labilní, že si žádala tak rychlou rotaci králových zástupců, nebo bylo vše trochu jinak? Nabízím tři verze tohoto zauzleného příběhu.

Hynek z Dubé byl účastníkem Václavovy výpravy do Polska, která skončila obsazením Hnězdna a následnou korunovaci. Po ní Václav nepodnikl výpravu na Pomoří a na Mazovsko, jak to uvádí Długosz. Na Pomoří nebylo třeba táhnout. Situaci tu plně ovládla pročeská strana v čele s rodem Swenců podporovaná Řádem německých rytířů. Přechod pod českou vládu na Pomoří koordinoval zástupce českého krále Mladota. Dokládá to dokument tří významných mužů Gdaňského Pomoří – palatina Swenci, sudího Bohuše a puckého kastelána Vojtěcha – jímž v Gdaňsku dne 19. října 1300 potvrzují Olivskému klášteru, za souhlasu Mladoty „...vyslance nejjasnějšího pána našeho, krále českého...“ koupi pozemků.⁶² Václav II. na Pomoří osobně nebyl. Zdá se, že s většinou svého doprovodu setrval zřejmě v Hnězdně a okolí, kde se konaly přípravy pro jeho korunovaci.

Ano, stále se připravovala korunovace! Ještě 19. října nebyl Václav II. polským králem! Zdá se, že v této době nebyla země plně pod jeho kontrolou. A zde se nabízí jedno z možných vysvětlení povahy Hynkova starostenského úřadu. Přemyslovec, potýkající se od mládí s chatrným zdravím, jej zřejmě pověřil, aby jako *capitaneus regni Polonie* plně prosadil české nároky v dobyté zemi. Zdá se, že to mohl být právě on, kdo vedl Długoszem připomínanou výpravu na Plock. Když se král vracel do Čech, pověřil vlastní správou zpacifikované země Oldřicha z Boskovic. Pán z Dubé se zřejmě vrátil s ním. Oldřich byl však ještě v průběhu jara nahrazen Mikulášem Opavským tak, jak bylo uvedeno výše. Tolik jedno z možných vysvětlení.

Nemohlo však vše být ještě jinak? Již Stanislaw Kutrzeba si ve své práci *Starostowie*, ich początki i rozwój do końca XIV wieku⁶³ lámal hlavu s problematickým vystoupením Oldřicha z Boskovic jakožto starosty velkopolského. Připomeňme, že jméno Oldřicha z Boskovic je spojeno se starostenským úřadem v Malopolsku. Zde, jak bylo uvedeno výše, vykonával pán z Boskovic úřad starosty k 14. červenci 1303. Dokument z 27. ledna 1301 v Solęci, kde Oldřich vystupuje jako *capitaneus regni Polonie*, se nám dochoval samozřejmě pouze v opisu. Nebylo by snad možné, aby byl právě při něm nesprávně použit titul *capitaneus regni Polonie* namísto *capitaneus Cracoviae et Sandomiriae*? Ve

61 Celkově se s ním jako se starostou velkopolským setkáváme na čtyřech listinách, kde se tituluje jako „*dux Opavie et capitaneus regni Polonie*“. Viz KDW II, č. 838, s. 196; též RBM II, s. 809, č. 1882, dále KDW II, č. 839; též KDP I, s. 165, č. 95; RBM II, s. 810, č. 1883; KDW II, s. 197–198, č. 840 a tamtéž, s. 203, č. 846.

62 Pomm. UB., č. 592.: ...“*presente et consentiente honorabili viro, domino comite Mladota, illustrissimi domini nostri regis Bohemie nuncio.*”

63 Srovnej K u t r z e b a, S.: *Starostowie*, s. 7.

výše citované listině ze Solece vystupuje Oldřich jako svědek majetkového narovnání mezi kališskými benediktiny a poznaňským biskupem. Věc se tedy jednoznačně týká oblasti Velkopolska. Přesto: není snad možné, že v době, kdy ještě nebyla moc nového polského krále v zemi upevněna, a Mikuláš dosud ustaven velkopolským starostou, odvolal se vydavatel právního pořízení na svědectví krakovského starosty?

Pokud přijmeme tuto tezi, musíme se vrátit o krok zpět. Uvedli jsme, že v úřadě malopolského starosty je doložen k roku 1295 Mikuláš Opavský. Pak následuje pětiletá proluka v pramenech. Až v březnu 1300 vystupuje jako malopolský starosta Vok z Kravař. Ten však mohl být starostou už několik let, aniž se nám o tom dochovala jakákoli zmínka.⁶⁴ Na výpravě Václava II. do Polska v létě 1300 mohl být Vok nahrazen Oldřichem z Boskovic doloženým však až k roku 1303. Jednoduše řečeno: Oldřich z Boskovic podle této interpretace nebyl v lednu 1301 starostou velkopolským, ale malopolským. Hynek z Dubé zůstal v Polsku až do příchodu Mikuláše Opavského, tedy nejpozději do května roku 1301.⁶⁵

Napadá mne však ještě jedno jednodušší řešení celého sporu. Kutrzeba správně naznačil, že listinu datovanou k 27. lednu 1301 známe pouze z opisu. Pokud je možné chybou vzniklou při opisu vysvětlit záměnu titulu, není snad podobně možné připustit chybu v dataci celého dokumentu? Oldřich z Boskovic totiž skutečně ke dni 29. září roku 1303 vystupuje jako „*capitaneus regni Polonie*“.⁶⁶ Dá se přitom předpokládat, že nahradil Mikuláše právě někdy mezi 14. červencem (kdy Oldřich vystupuje jako starosta malopolský) a 29. zářím toho roku. Úřad velkopolského starosty si přitom podržel až do roku 1305.⁶⁷ Nebylo by tedy příhodnější přehodnotit datování listiny z 27. ledna 1301 a vložit ji mezi roky 1303–1305? Výsledkem by bylo následující obsazení velkopolského starostenského úřadu: Hynek z Dubé (1300–1301), Mikuláš Opavský (1301–1303) a Oldřich z Boskovic (1303–1305).

III. Pomořany, Kujavy, Lenčice a Sieradz

Jaké území podléhalo správě *capitanei Regni Polonie*? Zdá se, že v roce 1301 to bylo Velkopolsko a Sieradz, která nikdy vlastní starostenský úřad neměla,

⁶⁴ Jak bylo ukázáno výše, Mikuláš byl na dohodě mezi Vladislavem Lokýtkem a Václavem II. titulován pouze jako bratr českého krále, ne již jako krakovský starosta, což tuto tezi podporuje, viz výše v textu.

⁶⁵ O tom, že starostenský úřad přešel z Hynka z Dubé přímo na Mikuláše Opavského, nás spravuje též Długosz, s. 16–17, jakkoli chybně uvádí Mikulášův titul – „*capitaneus Regni polonie in terris Cracoviensibus*“.

⁶⁶ Viz Pomm. UB, č. 620.

⁶⁷ 9. července 1304 viz KDW II, s. 236, č. 885, 10. května 1305 viz KDW II, s. 240, č. 890; taktéž KDP I, s. 170–172, č. 98; též RBM II, s. 879, č. 2031, dále je připomínán v listě Václava III. pruskému zemskému mistru ze dne 10. října editory v roce 1305, viz KDW II, s. 243–244, č. 894; taktéž *Preussisches Urkundenbuch* (= PrUB). I.2, Königsberg 1882–1944, s. 529–530, č. 841; též RBM II, s. 888, č. 2057.

dále pak i Lenčice, jež získala vlastního starostu až v roce 1302. Starostenské správy se přitom vyhnuly úděly inovroclavských Piastovců, dále pak knížete dobříňského a mazovského. Kujavy Breštské dočasně připadly řádu německých rytířů jako odměna za podporu české politiky vůči Polsku.⁶⁸ Pomořany měly pro tuto chvíli starostu vlastního. Jak vyplývá z listiny pruského zemského mistra Helviga z Goldbachu vydané 29. května v Gdaňsku, byl jím již zmiňovaný zástupce pomořanského velmožstva palatin Swenca.⁶⁹

Roku 1302 vstupuje na scénu starosta lenčický. Jako „*capitaneus Lanchiciensis*“ se v pramenech objevuje k 29. listopadu Alexius z Lekenštejna.⁷⁰ Snad souhrou náhod se Alexius, někdejší stoupenec Vladislava Lokýtky⁷¹ v této listině dozrává, že úřad přijal právě v roce 1302.⁷² Je to asi jediné přesněji určené obdržení úřadu v rámci českého panování v Polsku vůbec. Od tohoto roku spravuje starosta velkopolský jen centrální Velkopolsko (tj. Poznaňsko a Kališsko) a Sieradz.

Snad někdy v té době odchází i Řád z Kujav Breštských, kde se objevuje k 25. lednu 1303 v úřadě starosty opět postava Tasa z Vizmurbka, který však nebyl pouze starostou Kujav, ale i Pomoří.⁷³ Dá se přitom předpokládat, že ke změně ve správě Kujav a Pomoří mohlo dojít již na sklonku roku 1302, podobně jako v případě Lenčice. Zdálo by se, že Václavova důvěra v Řád a rod Swenců byla

68 S tímto názorem vystoupil B i e n i a k , J.: *Wielkopolska*, s. 51–52. Na základě pomoci měli němečtí rytíři získat od Václava přímo pod svou správu část Kujav Breštských. Tuto hypotézu podporuje listina pruského zemského mistra Helviga z Goldbachu ze dne 9. dubna 1301, na níž je jako svědek uveden vedle jiných i Jan Sas jakožto komtur breštský, viz PrUB I.2, s. 472, č. 760.

69 Viz PrUB I.2, s. 473–475, č. 762. O významu rodu Swenců pro Pomoří Gdaňské srovnej S p o r s k , J.: *Rola polityczna Śwęców w końcu XIII i początku XIV wieku*. Roczniki Historyczne XLVI za rok 1980, Warszawa – Poznań 1981, s. 18–38.

70 Viz KDW II, s. 214–215, č. 959.

71 Alexius z Lekenštejna zastával již mezi lety 1291–1294, tedy za Přemysla II, úřad kastelána Rudy v zemi Wieluňské viz KDW II, č. 674 a 721. Tento úřad si podržel i za Vladislava Lokýtky v roce 1296, viz KDW II, s. 127, č. 756. Zdá se, že již v roce 1297 byl jmenován přímo kastelánem ve Wieluni, viz KDW II, s. 130, č. 760; tamtéž, č. 77, s. 146. V roce 1298 se zřejmě vrátil do úřadu rudskeho kastelána viz KDW II, s. 160, č. 794; tamtéž, s. 164, č. 799; tamtéž, s. 165–166, č. 801 a 802. V březnu 1299 je však opět připomínán jako kastelán ve Wieluni, viz KDW II, s. 169–167, č. 806. K 19. 3. 1299 je jmenován jako „*Alexius de Lekinstejn capitaneus Calissiensis*“, viz KDW II, s. 170, č. 807. Z toho je zřejmé, že Lokýtek si vzal ponaučení ze způsobu, jakým spravoval český král nabyté polské území, a ve chvíli, kdy byla v Kališi otřesena jeho moc, nasadil zde vlastního úředníka. To, že vybral právě Alexia, dosvědčuje, jaké oblibě se u něj tento velmož těšil. Zdá se, že právě on je jmenován jako „*Lexko consiliarius nostri*“ (rozuměj Lokýtkův), v dohodě Vladislava a Václava z Klanky, při níž zastával zřejmě podobnou funkci jako zmiňovaný Mikuláš Opavský, viz výše v textu. K 30. prosinci 1298 byl však Alexius opětně pouze wieluňský kastelán, viz KDW II, s. 188–189, č. 828.

72 Vyplývá to z výše citované listiny, kde se mimo jiné praví: „...*quod cum a preclarissimo principe... domino... Wenceslao... capitaneum eo iubente in terra Lanccicie recepissem anno domini millesimo trecentesimo secundo ...*“.

73 Viz KDP II.1, s. 163, č. 180. Tas je zde titulován jako „*capitaneus Kujavie et Pomeranie*“.

na určitou dobu ořesena. Stálo by za úvahu, do jaké míry bylo příčinou tohoto ořesu odmítnutí nároků Přemyslovce na polský trůn papežskou kurií.⁷⁴ Dalším náznakem částečné destabilizace poměrů je pokus Vladislava Lokýtky s pomocí Jurije I. Haličského zvrátit stav ve svůj prospěch nájezdem na Malopolsko.⁷⁵ Malopolské rytířstvo mu však rozhodně odpovědělo protiútokem na Halič a následným dobytím Lubinu.⁷⁶ Připomeňme, že ve stejné době opouští svého chotě Boleslava II. Mazovského i česká princezna Kunhuta (Václavova sestra), která se vrací zpět do Prahy.⁷⁷ Česká vláda v Polsku se zdá být ohrožena. Tomu Václav čelí nejen zmenšením správních jednotek, do jejichž čela staví své osvědčené muže, ale zřejmě i zavedením nového úřadu nejvyššího komořího království Polského. Poprvé jako „*camerarius regni Polonie*“ vystupuje k 8. dubnu 1302 český pán⁷⁸ Fridrich z Čakovic,⁷⁹ jenž vystavuje z moci svého úřadu toho roku další dvě listiny.⁸⁰ Jeho vydavatelská činnost pokračuje i v dalším roce.⁸¹

Otázkou vlastního obsahu titulu „*camerarius regni Polonie*“ se z polských autorů zabýval zejména J. Bieniak, který vyvozuje z vlastního obsahu listin vydaných komořími Fridrichem, že titul „*camerarius*“ znamenal v přemyslovském Polsku totéž, co v Čechách titul „*subcamerarius*“.⁸² Je zřejmé, že v rozvráceném Polsku se úřad komorníka, který v Čechách přesunul své těžiště spíš do

74 Spor mezi českým králem Václavem II. a papežem Bonifácem VIII. měl samozřejmě víc rovin. Předně šlo o uherskou královskou korunu, již získal český panovník pro svého syna, což bylo v nesouladu se zájmy svatého stolce. Bonifác neuznal Václavovu hnězdenskou korunovací v listině z 10. července 1302, viz RBM II, s. 829–830, č. 1924, tištěno též KDW II, s. 209–210, č. 853.

75 Viz *Rocznik Malopolski*. MPH III, s. 186.

76 Viz *Rocznik Traski*. MPH II, s. 853; *Rocznik Sedziwoja*. MPH II, s. 879.

77 Srovnej Pacuski, K.: *Mazowsze wobec walk o władze w Polsce na przełomie XIII/XIV w.* KH 85, 1978, s. 597.

78 Fridrich z Čakovic je znám z českého prostředí jako jeden ze svědků listiny Mikuláše z Hrádku vydané 2. ledna 1297, viz RBM II, s. 746, č. 1737.

79 Viz KDW II, s. 207, č. 850.

80 Viz KDW II, s. 212–213, č. 856 a 857.

81 Jak dokládá listina z 11. června 1303 viz KDW II, s. 223, č. 868.

82 Vrátime-li se k listinám z roku 1302 (viz poznámka č. 79 a 80), potvrzuje Fridrich z Čakovic držbu statků kláštera v Ladu a Leknu. V dokumentu z roku 1303 potvrzuje prodej pozemků mezi vysoce postavenými polskými feudály. V prvních třech listinách z roku 1302 vykazuje *camerarius regni Polonie* tytéž kompetence jako *subcamerarius* v Čechách. V listině z roku 1303 jako garant, tj. jako úředník jmenovaný králem a tedy i dosti vážený na to, aby jeho souhlas podepřel majetkový převod. Na tomto místě je nutné upozornit, že v Polsku na přelomu 13./14. století potvrzují převody v držbě především úřední knížata, řidčeji pak vysoce postavení úředníci teritoriální správy – kasteláni, vojvodové, dále církevní hodnostáři a posléze právě i starostové jakožto zástupci českého krále. V případě citované listiny se velmoži opřeli o souhlas *camerarii regni Polonie*. Srovnej též Bieniak, J.: *Wielkopolska, Kujawy, Ziemia Lenzycka i Sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300–1306*. Toruń 1969, s. 137. Oproti tomu vystoupil ve své studii Bogucki, A.: *Komornik i podkomorzy w Polsce piastowskiej*. In: *Spoleczeństwo Polski średniowiecznej III*. Warszawa 1985, s. 119–120, který považoval Fridrichův úřad za obdobu českého nejvyššího komorníka.

spíš do sféry soudní, nutně podobal českému podkomořímu spravujícímu královský majetek. Dá se předpokládat, že povaha toho úřadu byla „celopolská“. Úřad „*camerarii regni Polonie*“ nebyl pouze úřadem velkopolským, jak tomu bylo v případě *capitanei regni Polonie*. Na tomto místě si je třeba uvědomit, že vedle starostů zastupujících v zemi panovníka a jeho zájmy neznalo přemyslovské Polsko královský dvůr. Václav sídlil v Praze a do Hnězdna od své korunovace již nezavítal. Český dvůr a jeho úředníci však neměli na polském území žádnou moc. Starostové byli podřízeni přímo panovníkovi a stejně tak i „*camerarius regni Polonie*“ Fridrich z Čakovic.

Není bez zajímavosti, že právě na listině vystavené Fridrichem z Čakovic svědčí i „*comes Sventoslaus venator curie regis*.“⁸³ Z toho lze usuzovat, že Václav zavedl v Polsku i úřad královského lovcího. Osoba lovcího Sventoslava je nám však neznámou. Objevil se názor, že je totožný s lovcím vystupujícím jako svědek na listině Vladislava Lokýtky vystavené 9. září 1298 v Pyzdrách, kde vystupuje blíže neurčený „*Swanthoslaus venator*“.⁸⁴ Zdálo by se, že již v roce 1298 byl Lokýtkem zaveden úřad vrchního lovcího, do nějž byl dosazen Sventoslav, který si jej podržel i za české vlády. Nebyl by to jediný případ, kdy se na stranu Václava postavil někdejší stoupenec vypuzeného Piastovce. V základech celé myšlenkové konstrukce však vidím jeden nedůsledně usazený kámen, jehož odstraněním hrozí její zřícení. Z titulu *Swanthoslaus venator* nevyplývá univerzalita tohoto úřadu, neboť vpuštění místa, k němuž se úřad vztahoval, bývá v listinách z polského prostředí častým jevem. Úřad se pak ve většině případů vztahuje k místu vydání listiny.⁸⁵ Přesto je nutno přiznat, že jiného Sventoslava v úřadu lovcího ať už královského, či teritoriálního na území Polska mezi lety 1298–1303 neznáme. Je však naše neznalost dostatečným důvodem ke ztotožnění Světoslava z Lokýtkovy listiny se Sventoslavem vystupujícím v dokumentu Fridricha z Čakovic? Zdá se, že právě na tomto místě nachází své uplatnění věta Ludwiga Wittgensteina: „O čem nelze mluvit, o tom musíme mlčet.“

83 Viz KDW II, s. 207, č. 850.

84 Srovnej Bielińska, M. – Gasiorowski, A. – Lojko, J.: *Urzednicy wielkopolscy XII-XV. wieku*. Wrocław 1985, s. 30–31. Listina viz KDW II, s. 160–161, č. 795.

85 Připomeňme například číšníka Florianana, titulovaného na Lokýtkově listině z Křivína ke dni 10. března 1296 takéž jako „*Florianus pincerna*“ bez dalšího určení, viz KDW II, s. 117, č. 745. Přitom je to jediný výskyt tohoto úředníka v listinách ze zkoumané doby vůbec. Výše uvedená studie *Urzednicy wielkopolscy* ... si Floriána vůbec nepovšimla. Namísto toho uvádí mezi Lokýtkovými dvorskými úředníky Dobrogosta, syna Tomislava, který vystupuje v Lokýtkově listině ze dne 15. května 1298 jakožto „*dapifer noster*“, viz KDW II, s. 152, č. 786. Musí tento obrat zákonitě znamenat, že Vladislav Lokýtek měl svého dvorního stolníka jako *dux regni Polonie*? Povšimněme si na tomto místě kališského číšníka Ubyslava. I jej tituluje Lokýtek jako „*Ubyslaus pincerna, popř. pincerna noster Kalisiensis*“, avšak na jiných místech vystupuje tento úředník čistě jako „*pincerna Kalisiensis*“. Stolník Dobrogost vystupuje ve svém úřadu pouze jedenkrát. Je docela možné, že při četnějším výskytu tohoto šlechtice v listinách, by jeho úřad byl ještě konkretizován. Na druhé straně Vladislav mohl mít svého dvorského číšníka jako kníže kujavský, lenčický či sieradský, popřípadě i velkopolský. Univerzalita Dobrogostova úřadu je z tohoto hlediska přinejmenším sporná.

Vedle toho je třeba upozornit, že z listin vydaných době přemyslovské správy Polska, známe i jeden případ užití vlastního pojmu „*subcamerarius*“. Jde o listinu, již vydal Mikuláš Bozatich z Keblova 5. srpna 1303 v Poznani.⁸⁶ Mikuláš z Keblova patřil zřejmě k politickému okruhu kolem významného českého straníka kališského palatina Mikuláše Przedpeikowice z rodu Lodziów, dědice Gostina, (palatinem 1300–1305).⁸⁷ Právě jemu svědčí na dvou dokumentech z roku 1294 a 1300.⁸⁸ V listině z 5. srpna 1303, na níž vystupuje mezi svědky mimo jiné právě palatin Mikuláš Przedpeikowic, se Mikuláš Bozatich tituluje jako „*subcamerarius regni Polonie*“. Řeší převody majetku patřícího cisterciáckému klášteru v Obře, spadá tedy do kompetencí podkomořího. Jaký byl vlastně poměr mezi úřadem Fridricha z Čakovic a Mikuláše z Keblova?

Odpověď je třeba hledat ve změně obsazení kujavsko-pomořanského starosty. Tas z Vizmburka jej opustil již v první čtvrtině roku 1303, aby se po návratu do Čech stal podkomořím království českého.⁸⁹ Z dokumentu vystaveného k 20. březnu 1303 vyplývá, že na jeho místo dosedl blíže neznámý Ivan.⁹⁰ Ani ten však v úřadě nesetřval dlouho, neboť již 28. prosince 1303 nalézáme v pramelech jakožto starostu Kujav a Pomoří právě Fridricha z Čakovic.⁹¹ Jako kujavsko-pomořanský starosta vystupuje i v následujícím roce. Úřad komořího království Polského si přitom ponechal.⁹² Je zřejmé, že jako starosta Pomořan a Kujav musel být Fridrich zaneprázdněn správou těchto regionů. Není tedy výše uvedený „*subcamerarius*“ Mikuláš pouze jeho zástupcem v úřadě komorníka? Vzhledem ke stejné náplni jejich funkcí se zdá být toto řešení přijatelné. Mikuláš měl s působením v úřadě podkomořího zkušenosti. Z listin je znám jako podkomoří hnězdenský již v roce 1290.⁹³ Je příznačné, že právě od roku 1303 vystupuje v úřadě hnězdenského podkomořího Jan z Wysieradze, bezpochyby nástupce Mikuláše.⁹⁴ To mimo jiné dosvědčuje, že Mikulášův úřad nebyl spjat s jeho někdejšími úřadem teritoriálním. Zdá se, že Mikuláš jednoduše zastupoval Fridricha vázaného povinnostmi vyplývajícími z povahy jeho starostenského úřadu.

86 Viz KDW II, č. 886, s. 237. Listina je zde otištěna bez uvedení roku mezi listinami z roku 1304, ačkoli se sama hlásí k roku 1303: „*Acta sunt hec in Poznania anno Domini millesimo trecentesimo in die beati Dominici confessoris presentibus his testibus...*“

87 Byl nejčastějším svědkem listin českých úředníků na polském území, viz KDW II, s. 196–198, č. 838, 839; tamtéž, s. 212–213, č. 856, 857; a tamtéž, s. 223, č. 868. Listiny č. 838 a č. 856 opatřil i vlastní pečeti.

88 Viz KDW II, s. 72, č. 700 a s. 193, č. 834.

89 Viz pozn. s. 546 č. 25.

90 Viz Pomm. UB, s. 539–549 č. 617.

91 Viz Pomm. UB, č. 608.

92 Dokládá to listina z 2. ledna 1304 viz Pomm. UB, č. 626; taktéž Pr UB, I,2, č. 812, s. 507, a dále blíže nedatovaná vročená k r. 1304, viz Pomm. UB, č. 630, ve které je Fridrich titulován navíc jako „*gubernator regni Polonie*“. Zdá se však, že zde pouze dochází k záměně úřadu komořího. Srovnej též K u t r z e b a , S.: *Starostowie*, s. 11.

93 Viz KDW II, s. 53, č. 661.

94 Viz KDW II, s. 231, č. 878.

Capitaneus neboli hejtman, popřípadě polsky starosta, byl současný chápán slovy J. Šusty jako: „substituce osoby panovníkovy.“⁹⁵ Pokud nalezneme odvahu vyvodit z chabého pramenného materiálu obecnější závěry, můžeme prohlásit, že i polští starostové vykonávali vše, co měl vykonávat sám panovník. Zastupovali krále svou účastí při zemském soudě, kterému podle všeho i předsedali namísto někdejších úředních knížat. S takovou praxí se setkáváme už ve Štýrsku ovládaném Přemyslem Otakarem II.⁹⁶ Vedle toho svolávali polské magnáty k tzv. zemskému roku, při němž byly řešeny a zejména potvrzovány změny mající vliv na poměry v celé starostům svěřené oblasti. V naprosté většině listin vydaných některým z uvedených zástupců českého a polského krále Václava II. jde o udělení či potvrzení práv k užívání rozličných výsad a majetků, k jejichž vymezení docházelo právě při zasedání zemských soudů, či při pořádání zemských roků.⁹⁷ Dosud takováto privilegia vydávala v Polsku pouze úřední knížata, popřípadě biskupové, výjimečně pak kasteláni jako nejvyšší představitelé piastovské teritoriální správy.

Zde je nutno připomenout, že teritoriální úřady za české vlády v Polsku nemí-
zí, ba naopak, jsou obsazovány z řad loajální domácí šlechty a měšťanů. Právě
v tomto prostředí vystavoval starosta své listiny, na nichž vystupují jednotliví
velmoži dosazení do teritoriálních úřadů na místě svědků.⁹⁸ Význam souhlasu

⁹⁵ Srovnej Š u s t a , J.: *Poslední Přemyslovci a jejich dědictví*. (Dvě knihy českých dějin). Praha 1917, s. 319. Jak už bylo řečeno výše, tento úřad měl v české zahraniční politice několikaletou tradici ještě před samotným připojením Polska k přemyslovskému soustátí. Užíval jej zejména Přemysl Otakar II. pro správu vzdáleného Štýrska a Korutan, srovnej P f e r s c h y , G.: *Funkce a struktura panství Přemysla Otakara II. ve Štýrsku*. In: Česko-rakouské vztahy ve 13. století. Praha 1998, s. 45–53, dále i O g r i s , A.: *Vztah Přemysla Otakara II. ke korutanskému vévodství na pozadí politického vývoje ve 13. století*. In: Česko-rakouské vztahy ve 13. století. Praha 1998, s. 61–68.

⁹⁶ Za úřadu štýrského zemského hejtmana Voka z Rožmberka nebyl dokonce úřad vrchního zemského sudího ani obsazen. Vok řídil zemský soud sám. K instituci soudního jednání se vrátil až jeho nástupce olomoucký biskup Bruno, avšak i ten si podržel v rámci soudnictví silný vliv. Více k tomu viz P f e r s c h y , G.: *Funkce a struktura panství Přemysla Otakara II. ve Štýrsku*. In: Česko-rakouské vztahy ve 13. století. Praha 1998, s. 45–53.

⁹⁷ Tak v roce 1294 převádí Tas z Vizmburka jako starosta krakovský a sandoměřský dvě vsi nacházející se na sandoměřském území do vlastnictví Štěpána řečeného Ungar, viz KDMP II, s. 195, č. 527. Téhož Štěpána podobně odměnil z titulu krakovského a sandoměřského starosty i Vok z Kravař roku 1300, viz KDMP II, s. 204, č. 538. Podobně potvrzuje roku 1303 z kompetence úřadu starosty krakovského a sandoměřského Oldřich z Boskovic prodej dvou vsí na Krakovsku uskutečněný mezi vznešeným panem Pascem z Primucowa strany jedné a krakovským biskupem Janem Muskatou strany druhé, viz KDCK, s. 145, č. 112. Obdobně stvrzuje Mikuláš Opavský roku 1301 jako *capitaneus regni Poloniae* převod majetku hnězdenského arcibiskupství panu Zbilutu Straszewiczovi, viz KDW II, s. 196, č. 838. Týž Mikuláš potvrzuje podobný převod majetku na poznaňské biskupství, viz KDW II, s. 189, č. 840. Prodej dvorce Roskidlina uskutečněný mezi panem Stanislavem z Brese a brešským měšťanem Hanušem potvrzuje roku 1303 jako starosta kujavský a pomořanský Tas z Vizmburka, viz KDP II.1, s. 163, č. 153.

⁹⁸ Vrátíme-li se k poznámce č. 97, v níž jsme uvedli několik známých listin vydaných Václavovými starosty v různých oblastech Polska v odlišném časovém období, je třeba dodat, že na každé z nich vystupují jako svědci polští magnáti zastávající tou dobou teritoriální úřady

starostů pro podepření změn v oblasti majetkové držby či práva dokládá ostatně i jejich výskyt na místě svědků v listinách vydávaných právě teritoriálními úředníky.⁹⁹ Podporu starostů vyhledávali i církevní hodnostáři. Tak můžeme mezi svědky na listině vydané poznaňským biskupem Ondřejem 9. července 1304 nalézt starostu velkopolského Oldřicha z Boskovic.¹⁰⁰ Ten samý starosta svědčí i na listině Klementa, představeného benediktinského kláštera v Kališi.¹⁰¹ Z výše řečeného je tedy zřejmé, že k potvrzení majetkové držby hnězdenského arcibiskupství na území Lenčice nebyl oprávněn roku 1302 nikdo jiný než Václavem ustavený lenčický starosta Alexius.¹⁰²

IV. Změny ve struktuře správy polského území po smrti Václava II.

Václav II. zemřel 21. června 1305. Jeho smrt přišla v době, kdy se do Polska opět tlačil Vladislav Lokýtek podporovaný Uhry. Jak již bylo uvedeno, jeho vojska obsadila již v roce 1304 Sandoměř, což v první řadě zúžilo rozpětí pravomocí malopolského starosty Riniera pouze na Krakovsko. Vedle toho se měnil i struktura správních na sever od Krakova, kde patrně došlo k opětovnému oddělení Pomoří Gdaňského a Kujav. Na Pomoří jmenoval Václav III. starostou Petra z Neuenburga, syna někdejšího starosty a palatina pomořanského Swenci,¹⁰³ vystupujícího s tímto titulem k 10. srpnu 1305.¹⁰⁴ Ještě 29. červen-

v zemi, jíž se obsah listiny dotýká. Na Tasově listině z roku 1294 stojí: „... *Iohanne milite, Sbrozlaio burggrauio Cracouiensi, Theodorico capellano nostro* (tedy Tasa), *Cunrado et Budkero notarijs nostris* ...“ viz KDMP II, s. 195, č. 527. Na listině Voka z Kravař z roku 1300 svědčí: „... *comite Zegota Cracouiensi, Octa palatino Sandomiriensi, Prandota comite Sandomiriensi* ...“ viz KDMP II, s. 204, č. 538. Listinu Oldřicha z Boskovic z roku 1303 dosvědčují: „... *Petro de Milin, Hardemode Wichmul, Gorlaco de Culpem, Henrico Aduocato Cracouiensi, Conrado de Chuch* ...“, viz KDKK, s. 145, č. 112. Listinu velkopolského starosty Mikuláše z roku 1301 stvrzují: „... *domino Andrea episcopo Poznaniensi, Nicolao palatino Kalissiensi, Sandivoyo castellano Poznaniensi, Ubyslao castellano Kalissiensi, Stogneo castellano Lendensi, Mroxkone castelano de Sun* ...“, viz KDW II, s. 196, č. 838. Druhou Mikulášovu listinu uvedenou v poznámce č. 73 stvrzuje: „... *domino Syfrido prothonotario regni Polonie, domino Frederico castellano Poznaniensis* ...“, viz KDW II, s. 189, č. 840. Konečně listinu vystavenou v Brešti kujavsko-pomořanským starostou Tasem dosvědčují: „... *nos Sprezlaus burcrauius, et Dobeslaus de lapide(a) ecclesia, Gotto iuuenis, Reinhardus, Martinus* ...“, viz KDP II.1, s. 163, č. 153.

99 Na tomto místě připomeňme již výše uvedenou listinu krakovského kastelána Zegoty zřejmě z roku 1292, na níž vystupuje jako svědek Boleslav Opolský jako starosta krakovský, viz KDMP II, s. 185–186, č. 520. Na mínění Oldřicha z Boskovic, starosty velkopolského, se ve své listině z 10 května 1305 odvolává i „*comes Nicholaus palatinus Kalisiensis at comes Syndiwoyus palatinus Poznaniensis*“, viz KDW II, s. 240, č. 890; taktéž KDP I, s. 170–172, č. 98.

100 Viz KDW II, s. 236, č. 885.

101 Jde o již zmiňovanou listinu datovanou k 27. lednu 1301, viz KDW II, s. 194, č. 835.

102 Viz KDW, s. 214, č. 859.

103 Petr je znám již z roku 1301, kdy mu Václav II. jako synovi svého stoupence Swenci věnoval v listině z 28. června vesnice Wislaw a Getzin a město Neuenburg s okolím (podle něhož se Petr nadále jmenoval), viz PrUB I.2, s. 476, č. 764.

ce toho roku však Petr pomořanským starostou nebyl.¹⁰⁵ Úřad kujavského starosty zřejmě zanikl, nebo byl ponechán Fridrichovi z Čakovic. Tato verze však není podložena prameny. Zdá se mi přitom pravděpodobnější předpoklad opět-ného splnutí Kujav a Velkopolska v jednu správní jednotku, v jejímž čele stál jako *capitaneus regni Poloniae* Oldřich z Boskovic.¹⁰⁶

V době ohrožení české vlády v Polsku se ukazuje, že úkolem starostů bylo zajišťování zemského míru. K tomu jim byly podřízeny vojenské jednotky rozmístěné na opevněných místech po celém Polsku. Právě tyto vojenské síly nabízel Václav III. pruskému zemskému mistru Konrádu Sackovi pro tažení proti Litevcům oplátkou za pomoc na území bouřící se Kališe.¹⁰⁷ Jako velitel vojenských oddílů českého a polského krále Václava III. vystupuje v roce 1306 i nástupce Oldřicha z Boskovic Pavel z Paelštejna,¹⁰⁸ o kterém však můžeme již s jistotou tvrdit, že byl zároveň starostou velkopolským i kujavským. Pavel se ujal starostenského úřadu někdy mezi 10 říjnem 1305, kdy je ještě starostou Oldřich z Boskovic, a 25. lednem 1306, kdy je v úřadu doložen ve třech smlouvách o příměří s povstalci z Kujav stojícími na straně Vladislava Lokýtky.¹⁰⁹ Z těchto jednání jasně vyplývá, že česká moc v Polsku nebyla na počátku 1306 plně ochromena. Stále ještě nacházela řadu stoupců zejména mezi šlechtou obávající se nevole Lokýtky, kterého v roce 1300 opustila. Násilná smrt Václava III. v Olomouci 4. srpna 1306 tak ukončila nejen ságu starého středoevropského panovnického rodu. Rozmetala i tyto poslední zbytky systému správy přemyslovského Polska.

Seznam zkratek

ČČH	Český časopis historický
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
KDKK	Kodeks Dyplomaticzny katedry krakowskiej
KDMP	Kodeks Dyplomaticzny Malopolski

-
- 104 Viz Pomm. UB, č. 641, 642.
- 105 Vysvítá to z listiny vydané toho dne Václavem III, v níž nový panovník potvrzuje prodej vsi Stargard, již od Petra odkoupil Rád německých rytířů, viz RBM, s. 884, č. 2049.
- 106 Vyplývá to z listu Václava III. pruskému zemskému mistru ze dne 10. října 1305, ve kterém nabízí Řádu vojenskou pomoc pod vedením Oldřicha z Boskovic na Litvě, jako protislužbu za poskytnutí řádového vojska pro potlačení nepokojů na Kališsku, viz KDW II, s. 243–244, č. 894; taktéž PrUB I.2, s. 529–530, č. 841.
- 107 Viz poznámka č. 106.
- 108 O jeho minulosti nic nevíme. Můžeme jen tušit souvislost mezi ním a Pavlem, podkomořím moravským a zároveň biskupství olomouckého, o jeho osobě srovnej Jan, L.: *Vznik*, s. 186–187.
- 109 Jde o listiny o příměří mezi městem Breští a starostou Pavlem, viz KDW II, s. 246–245, č. 897; též PrUB I.2, s. 532, č. 853; RBM II, s. 896, č. 2076; KDP I, s. 172–174, č. 99, dále Inowrocławí a starostou Pavlem, viz KDW II, s. 247–248, č. 898; též PrUB I.2, s. 531, č. 852; RBM II, s. 896–897, č. 2077; KDP I, s. 175–176, č. 100, do třetice pak mezi Přemyslem Kujavským a starostou Pavlem, viz KDP I, s. 177, č. 101; též PrUB I.2, s. 530, (č. 851; RBM II, s. 897, č. 2078.

KDW	Kodeks Dyplomaticzny Wielkopolski
MPH	Monumenta Polonie Historica
Pomm. UB.	Pommerellisches Urkundenbuch
PrUB	Preussisches Urkundenbuch
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
Zbiór dok. malop.	Zbiór dokumentów malopolskich
KDP	Kodeks dyplomatyczny Polski

DIE VERWALTUNG DES POLNISCHEN GEBIETES UNTER DER LETZTEN PŘEMYSLIDEN

Die Expansionspolitik der letzten Přemysliden erreichte unter dem König Wenzel II. ihren Höhenpunkt, als Kleinpolen (zwischen 1291-1292), Grosspolen, Danzige Pommerellen, Kujawien, Land Sieradz und Łęczyca nach dem Feldzug des Böhmenkönigs im Jahre 1300 besetzt wurden. Auf dem erworbenen polnischen Gebiet führte die böhmische Macht das Gipfelverwaltungsamt des Hauptmanns ein. Der dem König direkt unterstehende Hauptmann (lat. capitano, poln. starosta) war der Vorsitzender von Landgericht und Landtag, daneben verwaltete und behütete er die Güter der Herrscherdomäne, aber auch den „Frieden“, zu dessen Erhaltung ihm die Besetzungen von königlichen Burgen und anderen befestigten Orten zur Verfügung standen. Die Umfänge von einzelnen Gebieten, die von Hauptleuten verwaltet waren, entsprachen dabei nicht den Grenzen der traditionellen Teilfürstentümern der Piasten. Die wurden zweckmässig verbunden und geteilt nach dem königlichen Machtbedarf. Das einheitliche Verwaltungsganze war Kleinpolen, wo das Amt des Hauptmannes Bolko von Oppeln (seit 1292), Tasso von Vizmburk/Wiesenberg (gegen 1294), Heiman von der Duba (an der Wende 1294/1295), Nikolaus von Troppau (seit 1295), Vokko von Krawarn (belegt zum Jahre 1300) bekleideten. Zwischen den Jahren 1300-1305 ist die Besetzung des Amtes nicht klar. Ulrich von Boskowitz, der im Jahre 1301 irrtümlich zum Hauptmann von Grosspolen ernannt wurde (ganz sicher war er im Jahre 1303 der Hauptmann von Krakau), habe den Vokko im Amt abgelöst. Im Amt des Hauptmanns in Krakau ist weiter der Bischof Johann Muskata belegt (1304) und danach ein Florentiner Rinieri (1305). Heiman von der Duba bekleidete im Jahre 1300 das Hauptmannamt in Grosspolen, die nächsten waren Nikolaus von Troppau (1301-1303) und Ulrich von Boskowitz (1303-1305). Im Jahre 1302 gewann Łęczyca, die bis jetzt von Grosspolnischen Hauptmann verwaltet wurde, ihren eigenen Hauptmann. Der einzige bekannte Hauptmann im Land Łęczyca war Alexius von Lekenstein. Danzige Pommerellen verwaltete zuerst als Hauptmann der dortige Magnat Swęca (1300-1302). Danach wurde Pommerellen zu einem Verwaltungsganze mit dem „böhmischen“ Teil der Kujawien unter Tasso von Vizmburk (als pommerellisch-kujawischer Hauptmann gegen 1303). Diesen löste dann im Amt 1303 ein gewisser Ivan ab. Kurz danach (1303-1304) kam Friedrich von Čakovice. Nach dem Tod des Königs Wenzel II. im Jahre 1305 begann die böhmische Macht in Polen nach den Schlägen von Władysław Lokietek zusammenzubrechen. Pommerellen gewann wieder den eigenen Hauptmann – Paul von Neuenburg. Der zuletzt belegte Hauptmann für das mit Kujawien verbundene Grosspolen war Paul von Paulstein (1305-1306). Das Jahr 1306 ist das letzte Jahr der böhmischen Macht in Polen. Neben dem Amt des Hauptmannes wurde von Wenzel II. noch das Amt des Kämmerers (Friedrich von Čakovice 1302-1304) und des Unterkämmerers (Nikolaus von Keblov 1303) für das polnische Königtum eingeführt. Ein Rätsel bleibt das bisher unberücksichtigte Hofamt des Jägers (Světoslav 1302). Die angeführten Beispiele lassen ahnen, dass König Wenzel in Polen versuchte, auch die Tradition von königlichen Hofämtern einzuführen, was ein Beweis für Wenzels Auffassung der königlichen Macht als universal – ganzpolnischen sei.